

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.5>

ВРЕХІТ: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ БРИТАНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ

Рафальська А.М.,*студентка 8 групи, 3 курсу, факультету юстиції
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого***Букіна В.О.,***студентка 8 групи, 3 курсу, факультету юстиції
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

Рафальська А.М., Букіна В.О. Brexit: Причини і наслідки британського референдуму.

Голосування британців на референдумі в червні 2016 році за вихід з Європейського Союзу сколихнуло весь європейський континент і за його межами. Це була одна з найважливіших подій в Європі з моменту падіння Берлінської стіни в 1989 році і цілком могла означати початок кінця Європейського Союзу, яким всі його знали. Напередодні передвиборна кампанія повідомила про те, що країна хоче «повернути контроль» над своїми кордонами, грошима та законами, що викликало резонанс серед виборців. Голосування відбулося після десятиліть посилення ворожості до європейського проекту, який забезпечував верховенство права ЄС у певних сферах і чий принцип «свободи пересування» призвів до того, що мільйони громадян ЄС переїхали до Великобританії, щоб працювати та оселитися.

Серед інших чинників, які вплинули, було зростання націоналістичних настроїв, особливо в Англії, а також жорстка економія та розчарування традиційною політикою. Результати спричинили ширшу дискусію щодо ролі національної держави та зростання популізму в епоху глобалізації. Голосування виявило напругу між окремими країнами Великої Британії: Англія (53%) та Уельс (52,5%) проголосували за вихід з ЄС, тоді як Шотландія та Північна Ірландія проголосували відповідно 62% та 56% за те, щоб залишитися. Виявлено й інші поділи: наприклад, на мегаполіси та малі міста, а також на різні вікові групи та соціальні класи.

Європейський Союз не є тим могутнім утворенням, до якого Сполучене Королівство приєдналося в 1973 році. Тоді Європейське економічне співтовариство мало легітимність потужного економічного зростання, яке характеризувало роки після Другої світової війни – «славне тридцятиріччя». ЄС 2016 року, навпаки, зазнав серії надзвичайно руйнівних ударів, зокрема: економічна криза 2008 року; збитки, завдані собі через нездатність усунути недоліки євро після кризи; успіх росії в порушенні балансу сил у Європі після холодної війни; терористичні атаки ІДІЛ і величезні міграційні потоки до Союзу. Усі ці удари створили по-

тужні електорати проти політичної еліти та ЄС на всьому континенті, а не лише у Великій Британії.

Ключові слова: «Брексіт», «вихід Великої Британії з ЄС», «референдум 2016 року в Сполученому Королівстві», «іммігранти», «Європейський Союз».

Rafalska A.M., Bukina V.O. Brexit: Causes and consequences of the British referendum.

The British vote in the June 2016 referendum to leave the European Union shook the entire European continent and beyond. It was one of the most important events in Europe since the fall of the Berlin Wall in 1989 and could very well mean the beginning of the end of the European Union as everyone knew it. On the eve of the election campaign, it was announced that the country wants to "take back control" of its borders, money and laws, which caused a resonance among voters. The vote comes after decades of growing hostility to the European project, which has ensured the supremacy of EU law in certain areas and whose principle of "freedom of movement" has led to millions of EU citizens moving to Britain to work and settle.

Other contributing factors included the rise of nationalist sentiment, particularly in England, as well as austerity and disillusionment with traditional politics. The findings sparked a broader debate about the role of the nation-state and the rise of populism in an era of globalization. The vote revealed tensions between the individual countries of the UK, with England (53%) and Wales (52.5%) voting to leave the EU, while Scotland and Northern Ireland voted 62% and 56% respectively to remain. Other divisions were also revealed: for example, into megacities and small towns, as well as into different age groups and social classes.

The European Union is not the powerful entity that the United Kingdom joined in 1973. At that time, the European Economic Community had the legitimacy of the powerful economic growth that characterized the years after the Second World War - the "glorious thirtieth anniversary". The EU in 2016, on the contrary, suffered a series of extremely devastating blows, in particular: the economic crisis

of 2008; self-inflicted damage from the failure to address the euro's post-crisis weaknesses; russia's success in disrupting the balance of power in Europe after the Cold War; terrorist attacks by ISIS and huge migration flows to the Union. All these blows have created powerful electorates against the political elite and the EU across the continent, not just in the UK.

Key words: «Brexit», «Great Britain leaving the EU», «2016 UK referendum», «immigrants», «European Union».

Постановка проблеми. Історія Британії відрізняється від історії її європейських сусідів. Її позиція як нескореної острівної держави, давня традиція парламентської демократії та вкорінене відчуття того, що врешті-решт вона може подбати про себе, відрізняє її від інших європейських націй. Вона ніколи не тяжіла до європейського ідеалу, а тому вихід Британії з ЄС не був настільки неочікуваною подією як здається. Сполучене Королівство приєдналось до Союзу в 1973 році радше тому, що, здавалося, не було іншого виходу, окрім приєднання до більш процвітаючих на той час західноєвропейських демократій. Це також правда, що десятиліттями британський політичний клас і медіа грали в гру проти ЄС, де вигадані історії про жахи ЄС розклеювали на перших шпальтах бульварних газет. Ефект сорока років негативного висвітлення в засобах масової інформації було важко подолати під час чотиримісячної кампанії референдуму. Британія – не єдина європейська країна, де політики погоджують щось у Брюсселі, а потім повертаються додому і звинувачують Брюссель у прийнятому рішенні. Але в Британії гра велася з набагато більшою інтенсивністю та більшим масштабом, ніж в інших країнах. Проблема, яку буде порушено у цій статті, полягає у визначенні причин чому британці таки наважились вийти зі складу ЄС і чи були виправдані їх очікування щодо зменшення обов'язків та незмінність привілеїв країни-члена ЄС внаслідок брекситу.

Метою статті є детальний та всебічний аналіз передумов та причин референдуму в Британії 2016 року за вихід з ЄС, різноманітних факторів, які призвели до цього, а також наслідків для обох сторін – Сполученого Королівства та Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Останнім особливим британським актом, який відіграв значну роль у результатах референдуму, було рішення уряду Блера у 2003 році дозволити повну свободу пересування всім державам, які приєдналися до ЄС у 2004 році. Як наслідок, 1 січня 2004 року Сполучене Королівство (а також Ірландія) поширило повне вільне пересування на всі 10 країн-кандидатів, починаючи з Центральної та Східної Європи, країн Балтії, Кіпру та Мальти. Усі інші

західноєвропейські держави-члени, крім Швеції, зберегли свої права за Договором призупиняти повне вільне пересування працівників на сім років. Оскільки Великобританія, Ірландія та Швеція були єдиними трьома державами, які забезпечили повне вільне пересування, кількість людей, які шукали роботу у Великобританії з Центральної та Східної Європи та країн Балтії, різко зросла. Очевидно, це було рішення Британії не використовувати свої права за Договором щодо обмеження вільного пересування. Тим не менш, під час кампанії референдуму в ЄС учасникам кампанії було не важко списати наплив робітників у Великобританію на ЄС, а не на британський уряд.

Цей наплив був посилений економічною кризою. Оскільки єврозона не змогла забезпечити зростання серед своїх 20 членів, а економіка країн-боржників різко скоротилася, більше людей прибуло з Південної Європи та Ірландії. Британська економіка швидко виправилася після кризи, оскільки Велика Британія контролювала власну валюту та борг і могла запровадити ефективні фіскальні стабілізатори. Однак, потім Лондон виявив, що через пристрасть єврозони до фіскально жорсткої економічної політики Великобританія також виступала в якості амортизатора зайнятості для Франкфурта.

Величезна кількість людей, які переїжджають до Сполученого Королівства з країн Центральної та Східної Європи та з Південної Європи, здається, була головним фактором, що спонукав голосування за вихід. Слід відмітити, що в деяких частинах країни, таких як Лондон і великі міста, де давно існували іноземні громади, британці набагато спокійніше ставилися до імміграції та рішуче голосували за те, щоб залишитися в Союзі. Однак у тих частинах країни, де нещодавно спостерігався сплеск нових іноземних працівників, британці активно проголосували за вихід. Голосування за вихід також зросло в тих частинах країни, де було дуже мало нової або історичної імміграції, але де виборці побоювалися, що іммігранти також можуть незабаром прибути до їхніх околиць.

Тож навіть на ці специфічні британські причини відмови від голосування на референдумі сильно вплинули європейські дії та події.

Існує також ряд спільних стурбованостей, занепокоєнь і гніву щодо Європейського Союзу на всьому континенті, які у Великій Британії підсилили голосування за вихід.

Найбільш очевидним є те, що єврозона не змогла реформувати себе, щоб мати таку саму здатність, як і будь-який інший суверенний емітент валюти, об'єднувати борги та забезпечувати перекази та фіскальні стабілізатори для функціонування зони єдиної валюти. Або організувати стратегію м'якого виходу з євро для держав, з якими Німеччина принципово не готова об'єднувати борги та політику фіскальних трансфер-

тів. Суверенний і банківський борг у поєднанні з нескінченною політикою скорочення бюджету, нав'язаною Франкфуртом і Брюсселем, надзвичайно підірвали підтримку Союзу, і не лише у Великій Британії.

Звичайно, можна сказати, що Сполучене Королівство не є членом єврозони, і тому як це відноситься до Лондона? Однак, як пояснювалося вище, надзвичайно руйнівна фіскальна політика у Франкфурті та Брюсселі має прямий вплив на Велику Британію, наводнивши Британію більшою кількістю людей, які шукають роботу. Так, саме це зменшує цінність єдиного ринку для Великобританії, оскільки фіскальна жорсткість єврозони стримує економічне зростання.

У ширшому плані – Лондон не сприйняв те, що горді європейські національні держави підпадають під дію фіскальної політики, яка знищила їхні економічні перспективи та зруйнувала ціле покоління. Спостереження за цією економічно безграмотною драмою протягом більшої частини останнього десятиліття та її шкідливими економічними наслідками завдало серйозної шкоди легітимності всього європейського проекту. Значна частина британського бізнесу та інтелектуальних класів, які, природно, були проєвропейськими, почали переглядати свою підтримку Союзу.

Цей самий процес делегітимізації євро в ЄС також триває по всьому континенту. Це варіюється від націоналістів від французького «Національного фронту» до італійського «Руху п'яти зірок» і німецької партії AfD (Альтернатива для Німеччини), які отримують дедалі зростаючу політичну підтримку на фоні невдач єврозони, до виснаження ділової та інтелектуальної підтримки Союзу.

Ще одним фактором є небажання політичних еліт і брюссельських інституцій визнати зворотний бік глобалізації, і особливо їхні еліти діяти проти торгового піратства Китаю. У 2001 році Китай приєднався до Світової організації торгівлі (СОТ). Передбачалось, що Пекін зобов'язався відкрити свої ринки, забезпечити справедливий і недискримінаційний доступ до ринку, створити надійну систему верховенства права та відкриту комерційну банківську систему. Нічого з цього не було реалізовано. Насправді доступ до китайського ринку сьогодні важчий, ніж десять років тому.

Тим часом китайські державні банки надають авансові кредити державним підприємствам на нераціональній комерційній основі. Натомість мета полягає в тому, щоб зберегти зайнятність і уникнути соціального та політичного стресу, незалежно від негативних наслідків для будь-якої іншої частини глобальної економіки. Наслідки можна побачити на низці промислових товарів. Наприклад, з 2004 року світові сталеливарні потужності зросли на 57%, 91% цього збільшення припадає на Китай. Зараз на Китай припадає 50% світового виробництва, і він виробляє в десять ра-

зів більше, ніж США. Крім того, на нього припадає 50% або більше світового виробництва листового скла та алюмінію.

І ЄС, і США не бажали кидати виклик Китаю та вживати ефективних заходів захисту торгівлі, щоб захистити власні галузі та населення. Хоча США були більш стійкими у введенні антидемпінгових мит, ніж ЄС. Здається, що ЄС вже зараз розглядає можливість надання Китаю статусу ринкової економіки, незважаючи на небажання цієї країни відповідати стандартам СОТ і її демпінг на світових ринках.

Неспроможність ЄС визнати та впоратися з небажанням Китаю дотримуватися стандартів СОТ і застосувати жорсткі заходи захисту торгівлі у відповідь негативно вплинула на зайнятність у промисловості в Європі. На жаль, в аргументі Марін Ле Пен про те, що європейські еліти покинули європейські робітничі класи, є значна частка правди. Це почуття покинутості також відіграло роль у готовності спільнот робітничого класу по всій Великобританії вийти і проголосувати за вихід з ЄС, оскільки це пояснює їхнє рішення поєднатися з ФН у Франції.

Додатковим європейським генератором голосів для кампанії за вихід з ЄС стала передбачувана загроза збільшення потоків мігрантів до Великобританії. Звичайно, ЄС не входить до Шенгенської зони і має власні кордони. Таким чином, рішення Німеччини влітку 2015 року відмовитися від Дублінського регламенту, який вимагав від шукачів притулку подати заяву на притулок у першій країні ЄС, куди вони приїхали, а також приймати мігрантів з Близького Сходу не вплинуло на Великобританію. Однак односторонній характер дії Німеччини про відмову від Регламенту та подальша спроба змусити членів Шенгенської угоди приймати мігрантів не лише викликали посилення ворожості проти ЄС та Німеччини на всьому континенті, але й ще більше підірвали підтримку ЄС Британією. Знуцання з боку Німеччини над іншими державами ЄС і страх, що так чи інакше пов'язані з ЄС мігранти потраплять у Великобританію, зіграли на руку кампанії за брексіт.

Таким чином, хоча голосування на референдумі має специфічні британські риси, зростає спільне європейське занепокоєння, гнів і навіть ворожість до європейського проекту далеко за межами Британії. Він заснований на євро та економічній кризі, але включає нездатність подолати негативні сторони глобалізації та нездатність розробити спільну та ефективну відповідь на потоки мігрантів.

Широкий масштаб і форма впливу голосування щодо Brexit ще деякий час не будуть зрозумілі. Через три місяці після голосування наявне дуже слабке уявлення про форму майбутніх відносин Британії та ЄС або план будь-якого договору чи торгової угоди між Лондоном і Брюсселем. Однак є кілька чітких наслідків.

По-перше, голосування країни-члена за вихід є величезним шоком для самооцінки Союзу, його глобальної позиції та відчуття тривалості європейського проекту. Якщо одна держава-член може проголосувати за вихід, потенційно це можуть зробити й інші: немає нічого неминучого в Європейському Союзі, який постійно розширюється та розвивається. Оскільки, особливо у зв'язку з кризою євро, таке відчуття крихкості ЄС уже існувало, голосування щодо Brexit тепер ще більше послабить довіру до Союзу, його легітимність і політичну здатність діяти.

По-друге, це також накладає додатковий тягар на інституції ЄС та країни-члени, які борються з кризою євро, міграційними потоками, ІДІЛ та російською агресією. Робота зі складними переговорами щодо Brexit зменшує ресурси, доступні для вирішення всіх цих криз, і збільшує складність управління цими кризами, оскільки вони починають підживлювати одна одну. Цю взаємодію між кризами можна побачити у використанні націоналістичними силами, такими як Національний фронт у Франції, для розгортання результату Brexit у більш широкій атаці проти членства в ЄС та євросоні. Це активізує сили проти ЄС на всьому континенті, з перспективою того, що ЄС справді розвалиться, і йому знадобиться лише ще кілька подій, таких як голосування за Brexit, щоб припинити існування Союзу.

По-третє, ЄС потенційно втратив свого найбільш економічно ліберального члена. Вплив Brexit тут, швидше за все, призвів до уповільнення розвитку єдиного ринку. Існує також подальша взаємодія зі зростанням націоналізму в Європі, оскільки з втратою Великобританії деякі переваги єдиного ринку цілком можуть зникнути. Зростаючі націоналістичні партії, ймовірно, вимагатимуть більшого захисту місцевої промисловості. Без Сполученого Королівства, здатного зважити терези проти такого протекціонізму, здатність північноєвропейських вільних трейдерів захистити єдиний ринок викликає сумніви.

Ще одна загроза для єдиного ринку впливає безпосередньо з виходу Британії. Як пояснювалось вище, Сполучене Королівство певною мірою діяло як амортизатор зайнятості для євросоні та поглинуло працівників із країн ЦСЄ. Якщо Сполучене Королівство більше не надає широкого права працювати на своїй території для громадян ЄС, ці працівники натомість шукатимуть інших країн Союзу. Тому виникає додаткова небезпека того, що для націоналістичних партій, що набирають силу, збільшення потоків громадян ЄС на їхні ринки праці стає головною політичною проблемою. Націоналістичні партії, схожі на UKIP (Партія незалежності Сполученого королівства) у Великобританії, прагнуть не лише атакувати ЄС за його невдачі в боротьбі з міграційними потоками, а й за збільшення потоків робітників із ЄС у їхні країни.

Можна стверджувати, що збиток, завданий Сполученому Королівству від Brexit, забезпечить більше заспокоєння та підтримки для ЄС або, принаймні, визнає, що існують небезпеки виходу з Союзу. Можливо, це не те, як Brexit спрацює.

Великобританія, на відміну від 19 держав євросоні, залишається з суверенною валютою. Вона може брати позики за високими ставками на двадцятирічних умовах у власній валюті, дозволяючи фінансуванню інфраструктури та промисловості створювати нові джерела зростання; Лондон може повернутись до глибокої регулятивної конкуренції з Європейським Союзом, а значне падіння валюти надає Великій Британії засоби для отримання серйозної конкурентної переваги на міжнародних ринках. Це дає Лондону можливість розробити велику фінансову економічну програму, щоб компенсувати шкоду, завдану невизначеністю голосування щодо Brexit. Як наслідок, Британія може брати участь у переговорах протягом наступних кількох років з ЄС, завдаючи обмежених економічних збитків, у той час як економіка підтримує стабільний рівень економічного зростання.

Британська економічна стабільність після голосування щодо Brexit є формою загрози для ЄС. Чим стабільнішою є британська економіка, тим більше націоналістичних партій використовуватиме голосування за Brexit як аргумент, щоб сказати, що немає нічого страшного перед виходом із Союзу.

Самі переговори щодо Brexit цілком можуть спричинити значні розбіжності всередині Союзу, які потім цілком можуть вплинути на інші європейські кризи. Наприклад, якщо деякі з країн ЦСЄ хочуть бачити більш щедру угоду з Великою Британією, стурбовані збереженням участі Великобританії у сфері безпеки та оборонного співробітництва, а деякі країни Західної Європи на чолі з Францією прагнуть менш щедрої угоди. З огляду на занепокоєння щодо конституційних рішень і рішень урядів Угорщини та Польщі щодо прав людини Brexit лише посилить ці тріщини.

Після того, як Велика Британія остаточно вийшла з ЄС 31 січня 2020 року, Лондон і Брюссель змагалися з часом протягом року, щоб досягти угоди щодо майбутніх відносин між ЄС і Великою Британією, яка набуде чинності з січня 2021 року. У разі невдачі обидві сторони повернулися б до основних правил міжнародної торгівлі, збільшення витрат, а також залишення домовленостей щодо інших питань у підвішеному стані.

Основними перешкодами для угоди були права ЄС на вилов риби у водах Великобританії, гарантії для забезпечення чесної конкуренції та механізм забезпечення виконання угоди.

Все це сталося на тлі пандемії COVID-19 і найбільшої економічної кризи в Європі з часів Другої світової війни.

Угода, укладена напередодні Різдва 2020 року – Угода про торгівлю та майбутнє співробітництво – прийшла надто пізно, щоб дозволити звичайний процес ратифікації. Його схвалили національні лідери ЄС і парламент Великої Британії та тимчасово набув чинності з Нового року. Наприкінці квітня 2021 року послідувала ратифікація Європейським парламентом.

Після Brexit угода між ЄС і Великобританією щодо торгівлі та майбутніх відносин зберігає безмитний і нековтований доступ до ринків товарів один одного. Угода усунула загрозу катастрофічного «сценарію без угоди», який міг би поставити тисячі компаній за стіну.

Однак це пов'язано з багатьма умовами — а вихід Великобританії з Єдиного ринку ЄС і Митного союзу приніс додаткову бюрократію та витрати для імпортерів і експортерів по обидва боки Ла-Маншу.

Висновки. Незважаючи на те, що процедури виходу Британії з ЄС уникнути не вдалось, однак наслідки Брексіту не принесли так багато шкоди, як прогнозували аналітики з 2016 року, а головне – вдалося уникнути торгівельної війни між сторонами. І хоча здавалось би, що Брексіт призведе до розірвання всіх стосунків Сполученого Королівства та Союзу, однак зближення між ними наразі триває. Звичайно, що деяких негативних наслідків брексіту британцям уникнути не вдалось, зокрема, той факт, що у ЄС профіцит в торгівлі товарами порівняно з Британією, однак в послугах навпаки – дефіцит. Розглядаючи зі сторони Британії можна підсумувати, що Брексіт таки не виправдав в повній мірі очікувань його прихильників, оскільки позбутись лише зобов'язань не вдалось, бо були втрачені разом і переваги членства в ЄС. Однак мирний вихід з ЄС без початку війни та розірвання всіх угод безсумнівно перевага Брексіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Результати голосування британців за вихід з ЄС (відсотки) URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2039754-peremoga-breksitiv-naslidki-dla-anglii-ukraini-ta-rosii.html>.
2. Чим закінчилось історичне розлучення Британії з Євросоюзом URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55445360>.
3. Наслідки виходу Великобританії зі складу ЄС URL: <https://www.volynnews.com/news/policy/7-naslidkiv-vykhodu-velykobrytaniyi-z-yes/>.
4. Причини і наслідки британського референдуму URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11247/1/Ykovyk_25-29.pdf.
5. Brexit Readiness: Possible Key Impacts of the Conclusion of the Transition Period on 31 December 2020 URL: <https://www.cooley.com/news/insight/2020/2020-12-03-brexite-readiness-possible-key-impacts-of-transition-period>.
6. Життя після Brexit: як відбулось остаточне «розлучення» Британії та ЄС URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/01/5/7118218/>.
7. Огляд торговельної політики Китайської Народної Республіки – URL: https://export.gov.ua/155-oglyad_torgovelnai_politiki_kitaiskoi_narodnoi_respubliki.
8. Наплив мігрантів в Британію через Ла-Манш URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3556849-u-britanii-fiksuut-rekordnij-napliv-migrantiv-cerez-lamans.html>.